

KULTURLIVET I EN DANSK KOMMUNE.

Af Erik Nordahl Svendsen.

(Steen Bengtsson: "Det lokale kulturliv og kommunen". Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg 1981, 159 sider. Pris: 78,65 kr.)

Hvad er det egentlig, der gør lokalsamfundet til en interessant sociologisk størrelse? Helt generelt kan vi sige, at rammerne for det daglige liv bl.a. sættes af nogle forhold som er særegne for just denne by i modsætning til andre byer, og at den lokale politik (kommunalpolitikken) har indflydelse på disse rammer. Ved at vælge lokal-samfundet som synsvinkel kommer man således "tættere på" menneskers hverdag i den forstand, at analysen bliver mere detaljeret. Derimod er det ikke givet at analysen bliver mere specifik, begrebsmæssigt forstået i modsætning til almene samfundsmæssige forhold.

"Det lokale kulturliv og kommunen" handler om kulturlivet i Esbjerg (i 1973-75). Bogen er netop meget detaljeret ud fra en lang række empiriske undersøgelser, men efter min opfattelse er den noget uafklaret hvad det specifikke angår. Samtidigt vil jeg fremhæve, at det er en usædvanlig lokalsamfundsundersøgelse på flere måder. Der er tale om et stykke bestilt forskning, nemlig inden for et nordisk fællesprojekt, der endda indgår i et Europaråds-projekt om forskellige byers kulturliv, og derfor har der været en kommunal referencegruppe. Alligevel, må man næsten sige, er det en meget frimodig bog, der både stiller sig kritisk overfor kommunens politik og endda overfor nytten af den slags undersøgelser, idet den munder ud i et skeptisk spørgsmål, om hvem der er det relevante subjekt for samfundsmæssig forandring. Man fornemmer, at forfatteren ikke rigtigt har tillid til, at det er Esbjerg Kommune.

Denne bogens dobbeltkarakter - af bestilt forskning med teoretiske ambitioner - mærkes klart i både disposition og indhold. Der indledes med en ultrakort, og derfor nødvendigvis overfladisk, introduktion af en række teoretikere (Bomholt, Habermas, Negt & Kluge, Lefebvre på i alt 1 side!), hvorunder fire subkulturer fremhæves, nemlig finkulturen, modkulturen, folkekulturen og massekulturen. Reelt er det dog kun den første og den sidste, vi siden hører mere om. Men da dette "pligtstof" (som forfatteren har behandlet i sin bog om "Kulturel velfærd som politisk mål") er overstået, når vi til problemformuleringen (s. 13): "Hvordan

fungerer kultur- og fritidslivet så rent faktisk i en kommune, hvad foretager forskellige slags folk sig på forskellige områder, og hvilken betydning har det for dem?" (min fremhævelse). Der er hermed lagt op til bogens hoveddel, nemlig en lokal adfærdsundersøgelse, som i sin karakter er ganske meget i familie med Socialforskningsinstituttets fritidsundersøgelse, skønt forfatteren flere gange søger at markere en afstand. Vi skal straks komme ind på dens oplæg og resultater, blot først markere, at den sidste del af problemformuleringen - "og hvilken betydning har det for dem?" - aldrig rigtigt indløses. Det er ikke en forglemmelse eller en sjuskefejl fra forfatterens side, men den alvorligste begrænsning i metode og (mangelfuld) teori, der ligger i projektet.

Adfærdsmønstrene.

De 20-59 årige esbjergenseres kultur- og fritidsadfærd er kortlagt gennem en repræsentativ interviewundersøgelse (interviewerne var lokale socialrådgiver- og pædagogstuderende, i sig selv en interessant "lokal-ressource" til forskningsbrug). Igen må man ærgre sig lidt over bogens dobbeltkarakter. På den ene side søger forfatteren klart at skrive for et alment publikum (alligevel er en del analyser ganske svære at forstå), men på den anden side fører det f.eks. til, at spørgeskemaet aldrig gengives. Det er ikke blot en formel indvendig, men faktisk en reel mangel, for det første fordi udvælgelsen af hvilke kulturelle aktiviteter, der er spurgt efter, er den operationelle definition af "kultur-og fritidsliv". For det andet gennemføres en faktoranalyse af svarene med det meget rimelige formål at finde nogle sammenhængende mønstre i adfærden. Men en faktoranalyses resultater er jo, som forfatteren selv berører (s. 16), helt afhængige af hvor mange spørgsmål der er stillet inden for hvilke (kultur- og fritids-) områder. Nu forekommer resultaterne ikke urimelige (måske fordi de er lidet overraskende), men der savnes altså teoretisk argumentation for hvad der er spurgt om. Kunne der fx tænkes lokalt specifikke eller gruppespecifikke aktiviteter, som ville have været interessante, men som ikke er med? Vi ved det ikke.

De tre vigtigste adfærdsmønstre, faktoranalysen demonstrerer (uden at vi stadigvæk kender de enkelte adfærdskomponenters vægt for faktoren, idet de ikke er angivet) handler om finkultur (sammenhæng mellem at gå i teater, til koncert, kunstudstilling og på biblioteket), "gå ud"-kulturen (gå ud eller have gæster, værtshuse, biograf - altså ikke en af de fire forudsete subkulturer, men just her savnes derfor også sammenhæng mellem "teori" og operationaliseringen i spørgeskemaet) og endelig massemedierne TV og ugeblade (massekulturen). Der gøres

opmærksom på, at radiolytning og avislæsning ikke samles op af denne faktor, men man kan have sine tvivl, når det samtidigt oplyses, at en trediedel af esbjergenserne ser TV over 3 timer pr. dag, når vi fra andre undersøgelser ved, at danskernes daglige seertid er ca. 1½ time.

Sammenhængen mellem de tre adfærdsmønstre indbyrdes er, at de aktive indenfor finkulturen også er tilbøjelige til at være socialt aktive ("gå ud"). Derimod viser de passive træk ved medie-kulturen sig i, at storforbrugerne af TV og ugeblade kun i mindre grad deltager i finkultur eller "går ud".

Herefter søger forfatteren at komme lidt kød og blod på de mennesker, der særligt er aktive indenfor de tre adfærdsmønstre, de finkulturelle, de socialt gå-ud-aktive og de passive i massekulturen. Det sker ved en korrelationsanalyse med dels egen skolegang og dels faderens, det sidste som udtryk for den sociale oprindelse. Desværre er analysen, hvis vi skal tage den efter pålydende, metodisk forvrøvlet, idet korrelations-mål forveksles med gennemsnit (en korrelation på 0 (nul) fortolkes som "gennemsnitlig uddannelse". Den betyder jo, at der ingen sammenhæng er med uddannelse, og at alle uddannelsesgrupper i samme grad udøver den pågældende aktivitet, fx at se teater på TV (s. 21)). Ligeledes kontrolleres der ikke for sammenhængen mellem egen skoleuddannelse og faderens uddannelse, og det fører fx (s. 23) til overraskelse over, at familietraditionen skulle spille en meget stor rolle for deltagelse i finkultur. - Det er muligvis rigtigt, men vi kan ikke slutte det, når der ikke tages højde for den alment erkendte høje korrelation mellem egen skoleuddannelse og faderens.

Iøvrigt vises det lidt senere, at det især er de unge, der "går ud", og at de studerende (også unge) er finkulturelt meget aktive, og specielt de unge kvinder er det.

De enkelte felter.

Bogens største del (52 sider) beskriver publikum ved de enkelte aktiviteter. Resultaterne viser gennemgående overensstemmelse med Socialforskningsinstituttets, som der løbende sammenlignes med. Jeg skal ikke trætte med et langt referat, ligesom påpegning af de analysetekniske svagheder (igen: manglende konstantholdning af den ene variabel ved analyser af to generationers uddannelse) ikke skal gentages. Men nogle resultater af interesse skal trækkes frem. De finkulturelle områder, musik, kunst og teater, viser sig hver for sig at være domineret af et socialt højt placeret publikum plus de studerende. Baggrunden for dette findes bl.a. i, at en række kultur-foreningen dominerer området. De virker

både gennem repertoire-valg og deres sociale normer udelukkende overfor andre grupper. På visse området (musiklivet) findes lokale pædagogiske initiativer, som har vist resultater, mens det omvendt mærkes at der ikke var en lokal teatergruppe med kommunal støtte, som kunne lave opbyggende arbejde.

På biblioteksområdet dokumenteres det, at flere distriktsbiblioteker og arbejdspladsbiblioteker ville imødekomme arbejder-lånerne. Alligevel satser kommunen på et nyt stort central-bibliotek som kultur-center.

Det er, som nævnt, de unge, der går i biografen og på værtshus. Forfatteren mener nok, at kommunen kunne give dem en bedre film-smag i den kommunale biograf, men han kommer iøvrigt her ind på et nyt begreb om en "kommunal samværspolitik", idet man burde erkende at fx byplaner har store konsekvenser for det sociale liv.

En speciel undersøgelse retter sig mod foreningslivet i Esbjerg, og det vises - mig bekendt for første gang - hvordan foreningerne er socialt meget forskellige. Logerne er for kulturelitens mænd, kulturforeningerne også for elitens kvinder, mens sportsforeningerne er spredte, men socialt noget over gennemsnittet. Hobbyforeningerne når ganske langt "ned" i samfundet, men kun afholdsforeningerne samler de, der iøvrigt er kulturelt helt passive. Forfatteren ser muligheder for at støtte de "andre" grupper via foreningsstøtte (hvad Esbjerg også allerede gør), men samtidig advarer han klogt imod den konserverende tendens der er i at give foreninger et monopol. Helt bortset fra manipulation med medlemstal og regnskaber, som han også stødte på.

Sportslivet præges aktivt, som også Socialforskningsinstituttet viste, af de højere socialgrupper. Esbjergundersøgelsen føjer imidlertid det interessante til, at de aktive sportsudøvere ikke ser mere sport på TV end andre. Det gør derimod de, der går hen og ser på de lokale sportskampe. Det er interessant, fordi der ikke findes parallelle sammenhænge mellem TV-kigning og det at gå til teater eller film.

Det spændende afsnit om sport munder ud i, at kommunens støtte på dette område ikke tager sit udgangspunkt i hvilke fysiske behov, borgerne har, men kommer til at støtte de allerede aktive (og elite-sporten). Det forekommer parallelt til finkultur-livet, men forfatteren går på de punkter desværre ikke ind i en nøjere diskussion af hvilke behov forskellige grupper har/kan tænkes at have. Derfor bliver det aldrig afklaret, om skævhederne bør overvindes ud fra en socialdemokratisk "distributions"- kultur-politik, eller om der snarere kunne støttes alternativer.

I hjemmet foregår massekulturen, men også den vigtige del af "gå-ud"-kulturen

der hedder at have gæster/være på besøg. Børnefamilierne har mange andre hjemme-aktiviteter (ses af, at TV-forbruget ikke afhænger af, hvor ofte man er hjemme), mens de barnløse oftere vælger mellem at blive hjemme og se TV eller at rende i byen som gæst eller i biografen. Familiemønstret viser sig generelt ikke at have betydning for hvor finkulturelt aktiv man er udenfor hjemmet, det betyder heller ikke stort for massekulturen, men dem med familie er oftere hjemme. Det interessanteste her er nok, at deltagelse i finkulturen under alle omstændigheder er så sjælden, at hjemmets bindinger lader sig overvinde, hvis man iøvrigt er motiveret.

Alligevel er forfatteren bekymret over den megen isolation i hjemmet, og han foreslår, at lokal-TV kunne være en mulighed for at levendegøre lokal-samfundet gennem en "tæt kommunikation på et kunstnerisk plan og på debatplanet". Hellere end borgmesterens "saglige information".

Kulturpolitikken og behovene.

I bogens to sidste kapitler placeres Esbjerg kommunes kulturpolitik (budget og initiativer) i forhold til de beskrevne adfærdsmønstre - nu opfattet som de "kanaler" kommunen kan nå borgerne igennem. Mere generelt overvejes, som nævnt, også anvendeligheden af undersøgelserne.

Noget forenklet ser vi, at kommunen passivt støtter en elites finkultur og ikke følger med i ungdommens behov for beatmusik og knallertbaner. På dette detailplan gives mange konkrete forslag. Men på det generelle plan præges afslutningen af pessimisme, fordi den almene indsigt ikke kan bruges: "Vi kan ikke give folk finere fædre, end dem de nu engang har, vi kan ikke gøre dem yngre eller få dem til at skifte køn." (s. 92) Og disse ændringer skulle være nødvendige for at få "folk" til at interessere sig mere for det givne kultur-udbud. Hvorfor skulle "folk" egentlig gøre det? I en kort teoretisk refleksion berører forfatteren udviklingen fra gemeinshaft til gesellschaft, som medfører "et stærkere kulturbehov, forstået på den måde, at den enkelte i en verden der forandrer sig hurtigt, nok kan have behov for at tage forholdene i samfundet og sin egen holdning til tilværelsen op til revision. Men det behøver ikke at betyde, at den enkelte umiddelbart føler et sådant behov." (s. 90, forfatterens fremhævelse).

Hvis vi fastholder forfatteren på dette, er det tydeligt, hvordan kulturbehov forbliver noget alment, nærmest kvantitativt, som bliver "stærkere", selvom den enkelte ikke "føler" et sådant behov. Denne uformidlede modsætning mellem de objektive behov (den samfundsmæssige udvikling) og de subjektive interesser er

ikke bearbejdet i bogen, og det er dens teoretiske svaghed. Noget kunne måske være afhjulpet, hvis interviewundersøgelsen ikke blot havde interesseret sig for adfærd, men også var kommet ind på interesser og (oplevede) behov.

Steen Bengtsson har formodentlig haft en ganske bunden opgave, som han har løst med fantasi og megen frimodighed. Der kan på nogle punkter rejses teknisk-metodiske indvendinger, men de centrale problemer ligger i en ufuldstændig teoretisk bestemmelse af behovs-problemerne. Hvordan specificeres de lokale behov (i forhold til de nationale for ikke at sige internationale tendenser i massekulturen)? Det nordiske projekt antyder, at de lokale forskelle er næsten udvisket i efterkrigstiden. Er der så grund til at fastholde lokal-synsvinklen overhovedet? Og for det andet: hvordan specificeres de klasse eller gruppebestemte behov (i modsætning til aktiviteter)?

At stille disse spørgsmål er lettere end at besvare dem, og for så vidt understreger spørgsmålenes vanskelighed kun, at Bengtsson har de samme problemer som så megen anden forskning om (masse)kultur og medier, lokalt og generelt.

P.S. Bogen er skrevet i 1977-78, men først udgivet i 1981. I mellemtiden har den kommunalt nedsatte læsegruppe haft den til gennemsyn.